

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl/Year: 6, Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 3

Eylül/September-2025

Kolektif Terör-Terörizm Açısından PKK Terör Örgütü/KCK-E'nin Avrupa Yapılanması

Collective Terror: The European Structure of the PKK Terrorist Organization/KCK-E from the Perspective of Terrorism

Hande ORTAY

Dr., Karatay Ünv. Sosyal Bilimler Fak.
Dr., Karatay University, Faculty of Social Sciences
Konya/TÜRKİYE

handeortay611903@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9553-5910>

Atıf / Citation: Ortay, Hande, “Kolektif Terör-Terörizm Açısından PKK Terör Örgütü/KCK-E'nin Avrupa Yapılanması ”. *Genç Mütefekkirler Dergisi* 6/3 (Eylül/September), 812-844

[http://doi.org/ 10.5281/zenodo.17155757](http://doi.org/10.5281/zenodo.17155757)

Yayın Bilgisi/Publication Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi/Date Received: 15.08.2025

Kabul Tarihi/Date Accepted: 18.09.2025

Sayfa Aralığı/ Page Range: 813-844

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Yayıncı / Published by: Nihat DEMİRKOL / TÜRKİYE

ÖZET

Kolektif terör ve terörizm, günümüzde yalnızca yerel güvenlik tehdidi değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerdeki güç mücadelesinin bir aracı olarak da kullanılmaktadır. Devletlerin stratejik hedeflerini desteklemek amacıyla terör örgütlerini araçsallaştırması, küresel ve bölgesel güvenlik politikalarının merkezinde yer almaktadır. Avrupa ülkelerinin Ortadoğu'ya yönelik politikaları ve bu süreçte terör örgütlerine sağladıkları çeşitli destekler, bölgesel güvenliği karmaşık hale getirmiştir. Türkiye ise coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle, özellikle PKK Terör Örgütü'nün Avrupa'daki yapılanmaları ve faaliyetlerinden kaynaklanan sürekli bir tehditle karşı karşıyadır. PKK, MLKP, TİKKO ve DHKP-C gibi Marksist-Leninist örgütlerle de iş birliği içindedir. Avrupa'daki bu terör yapılanmaları; eleman temini, finans sağlama, zorla haraç toplama, uyuşturucu ticareti, insan ve silah kaçakçılığı gibi faaliyetler yürütmekte, ayrıca siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda etkinlik göstermektedir. Bu çalışmada, istihbarat raporları ve resmi belgeler ışığında, Avrupa ülkelerinin PKK ve müttefiklerine sağladıkları desteğin boyutları, bu desteğin politik ve stratejik arka planı ile örgütlerin Avrupa'da meşruiyet kazanma çabaları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kolektif Terör, PKK Terör Örgütü, Avrupa Ülkeleri, Terörizmin Desteklenmesi, Bölgesel Güvenlik.

ABSTRACT

Collective terror and terrorism today represent not only a local security threat but also a tool in the power struggles of international relations. The instrumentalization of terrorist organizations by states to support their strategic objectives lies at the core of both global and regional security policies. European countries' policies toward the Middle East, along with the support they have provided to various terrorist groups in this process, have complicated regional security. Due to its geographical and strategic position, Turkey faces a constant threat, particularly from the activities and networks of the PKK terrorist organization in Europe. The PKK also cooperates with other Marxist-Leninist organizations such as MLKP, TİKKO, and DHKP-C. These terrorist structures in Europe are engaged in activities such as recruitment, financing, extortion, drug trafficking, and human and arms smuggling, while also maintaining influence in political, economic, and social spheres. This study, based on intelligence reports and official documents, examines the scope of European countries' support for the PKK and its allies, the political and strategic background of this support, as well as the organizations' efforts to gain legitimacy in Europe.

Keywords: Collective Terrorism, PKK Terrorist Organization, European Countries, Support for Terrorism, Regional Security.

GİRİŞ

Kolektif terörizm, günümüzde yalnızca yerel veya ulusal güvenlik sorunu olmaktan çıkmış; uluslararası ilişkilerin güç dengeleri tarafından şekillendirilen bir araç haline gelmiştir. Devletlerin, stratejik hedeflerini ilerletmek amacıyla terör örgütlerini kullanması, terörü küresel ve bölgesel güvenlik gündemlerinin merkezine yerleştirmiştir. Tarihsel olarak, Avrupa ülkelerinin Ortadoğu'ya yönelik politikaları ve yoğun göç hareketleri, çoğu zaman terör örgütlerine doğrudan veya dolaylı destekle birlikte yürütülmüş; bu durum bölgesel güvenlik ortamını daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu dinamiklerin tam kesişim noktasında bulunan Türkiye, özellikle PKK terör örgütünün Avrupa'daki faaliyetleri nedeniyle sürekli bir güvenlik tehdidi altındadır. Bu tehditler, PKK'nın MLKP, TİKKO ve DHKP-C gibi diğer silahlı gruplarla ideolojik ve operasyonel iş birliği içinde hareket etmesiyle daha da güçlenmektedir. Avrupa'daki terör yapıları; eleman temini, finans sağlama, haraç toplama, uyuşturucu ticareti, insan ve silah kaçakçılığı gibi faaliyetlerin yanı sıra, siyasi süreçlere müdahale etme, sivil toplum platformlarını kullanma ve yasaklı olmalarına rağmen uluslararası meşruiyet kazanma çabaları yürütmektedir. Bu çalışma, istihbarat raporları ve resmi belgelerden yararlanarak Avrupa devletlerinin PKK ve müttefiklerine verdiği desteğin boyutunu, bu desteğin siyasi ve stratejik arka planını ve söz konusu politikaların bölgesel ve küresel güvenlik üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

1. Terörizm ve Dış Destek

İnsanlık tarihi kadar eski olan terör şiddet barındırır. Her şiddet terör değildir ancak her terör eyleminin içerisinde şiddet vardır.¹ Terör, aşağıdan yukarıya gerçekleşebileceği gibi yukarıdan aşağıya da gerçekleşir. Terör, çok eski çağlarda dinsel, etnik ve siyasal nedenlerle dönemin yöneticileri tarafından kullanıldığı gibi geçtiğimiz yüzyıl ve içinde bulunduğumuz asırda da kullanılmaktadır.² Özellikle II. Dünya Savaşından sonra terör, terörizmle mücadele konuları, uluslararası politika başta olmak üzere pek çok alanda gündemin başında yer almaktadır. 11 Eylül 2001 ABD New York Dünya Ticaret Merkezine yönelik terör eylemleri ile terör ve terörizme olan, artan dış destek boyutu daha da önem kazanmıştır. Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi hasım ve rakip ülkeler

¹ Ortay, H. ve Kalaycı, Ö., *PKK Terör Örgütü'nün Siyasallaşma Çabaları: Almanya-İsveç Örneği* (İstanbul: Cinius Yayınları, 2022), 7.

² Ömer Kalaycı, *Devlet Terörü ve Devlet Destekli Terörizm*, (İstanbul: 2023).

birbirlerine karşı konvansiyonel savaşı pek çok neden ötürü göze alamadıkları için terör örgütlerini kullanarak hedef ve rakip ülkeye siyasi, ekonomik zararlar vermişlerdir. Bu durum günümüze de devam etmektedir. 11 Eylül 2001 terör saldırıları, dönemin ABD başkanın söylemiyle terörizmle mücadele haçlı seferleriyle eşdeğer tutulmuştur. ABD dış politikasının çıkarları doğrultusunda terörizmle mücadele, hedef ülkelere yönelik yeni bir boyut kazanmıştır. Bu dönemden itibaren terörizmle mücadelede terör örgütleri ilgili ülkelerin küresel, bölgesel güç ve çıkarları noktasında kullanılmıştır. Bu maksatla IŞİD Terör Örgütüne karşı PKK Terör Örgütü'nün Suriye uzantısı PYD-YPG hem siyasi hem askeri hem de diğer alanlarda desteklenmiştir. Bu durum, özellikle PKK Terör Örgütü ve Suriye uzantısı PYD/YPG'yi uluslararası alanda siyasi olarak meşru bir zemine kaydırmıştır. Günümüzde Avrupa'nın 7 ülkesinde ve Moskova'da PYD ofis/bürolarının aktif olması buna en somut örnektir.

2. PKK Terör Örgütü/KCK Avrupa Yapılanması

Kürtçülük; köklü, kapsamlı ve çok boyutludur. Bölücü Terör Örgütü ve uzantıları, Kürtçülüğün silahlı kolu görünümündedir. Gerek ülkemize karşı 1970'lerden itibaren, gerek bölge/komşu ülkelerdeki Irak ve Suriye'nin kuzeyindeki gelişmeler hesaba katıldığında, Türkiye'nin; Avrupa Birliği'ne (AB) katılım süreci de eklendiğinde Kürtçülüğe yeni boyutlar eklenmiştir.³ Kürtçülük, uzunca süredir ülkemizle sınırlı kalmamış artık bölgedeki ilgili ülkelerin yerel sorunu olmaktan çoktan çıkmış ve uluslararası bir sorun hâline dönüşmüştür. Bölgenin, jeopolitik ve jeostratejik bakımdan son derece önemli olması, doğal olarak bölgede gözü olan “Büyük Güçler”in de iştahını kabartmış; Kürtçülük konusunda olan ilgilerini yoğunlaştırmalarına ve sahaya odaklanmalarına neden olmuştur. Bu bağlamda, “Kürtler dünyada devleti olmayan en büyük etnik grup (halk)” olarak görülmekte, bu eksikliğin giderilmesi için de kendilerine durumdan vazife çıkarmaya çalışmaktadırlar. “Kürtçülük” sorununun silahlı aracı olan PKK Terör Örgütü ve uzantıları, sadece teröristlerden, siyasi ayaklarından, kamplarından, silahlarından, liderlerinden ibaret değildir. Şüphesiz örgütün ardında dış bileşenler vardır ve bunlar; ABD-İngiltere, Avrupa (Almanya-Fransa vd.), Kandil-Sincar (Irak-İran-ABD) ve İmralı'dır. Kısacası, Kürtçülük sorunun silahlı aparatı olan bölücü Terör Örgütü PKK Terör Örgütü ve uzantılarını, örgütün çatısı altında faaliyette bulunan örgütleri ve bunlara

³ Kalaycı, “Örselenmiş Devlet: Japonya ve Terörizm,” Şubat 2024.

verilen desteği analiz etmeden önce; PKK Terör Örgütü'nün bileşenlerini ve bunların her birinin Türkiye ile olan ilişkileri, çıkar çatışmaları ve jeopolitik dengeler göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

3. Avrupa'nın Kürtçülük Çalışmaları

Bölücülük anlamındaki Kürtçülüğün öncüleri, Kürtlerin kendileri değil, emperyalist devletlerin hizmetindeki yabancı misyonerler, gezginler ve konsoloslardır. "Kürtçülüğün babası" diye bilinen kişi de bir Katolik misyonerdir. Adı P. Maurizio Garzoni'dir. Bu misyoner papaz, 18. yüzyılın son çeyreğinde, Amadia'da, yani bugünkü Türk-Irak sınırının 30 kilometre kadar ötesinde 18 yıl yaşamış. Kürtler, Ermeniler, Asuriler, Keldaniler, Nesturiler arasında çalışmış. Bu çalışmaları sırasında Kurmançî ağızını da öğrenmiş. 1787 yılında Roma'da, İtalyanca olarak Kürt Dili Grameri ve Sözlüğü adlı bir kitap yayımlamıştır. Bu antika kitap, o yörede konuşulan Kürtçenin ilk sözlüğü ve grameri olarak bilinir; 1960'larda, Paris'te, Yaşayan Doğu Dilleri Ulusal Okulu (Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes) kitaplığında E. VI. 23 numarayla kayıtlıdır.⁴ Bu çalışmasından ötürü Katolik misyoner Garzoni, Kürtçülüğün öncüsü, "Kürdolojinin babası" sayılmaktadır. Kürtçülüğün başlangıcını 1787 tarihi olarak vermek doğrudur. Çünkü Katolik misyoner Garzoni çalışmasıyla bir bakıma çığır açmıştır. Bu çalışmanın ardından tüm dikkatler Kürtlere çevrilmiş ve Anadolu bölgeleri siyasi amaçlarla araştırılmaya, gezilip incelenmeye başlanmıştır. Örnek olarak: Yıl 1799: J. A. Bergk adlı Alman gezgin, Anadolu, Gürcistan, Ermenistan, Kürdistan, Irak ve El Cezire adlı bir kitap yayımlamıştır. Bergk, "Kürdistan" adını kullanan ve dış dünyaya duyuran ilk gezginlerden biridir. Yıl 1808: Kalproth adlı araştırmacı, Viyana'da, Kürtçe Üzerine Çeşitli Araştırmalar⁵ adlı bir kitap yayımlamıştır. Yıl 1814: Osmanlı İmparatorluğu tarihini yazan Avusturyalı ünlü tarihçi Hammer, Kürtler üzerine de bir kitap yazmıştır. Kitap, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesine Göre Kürt Dili ve Ağızları (Kalaycı, 2024) adını taşımaktadır ve Viyana'da basılmıştır. Yıl 1818: İtalyan araştırmacı M. Giuseppe Campanili, Yezidileri araştırmış ve Napoli'de, Kürdistan Bölgesinin Hikâyesi ve Yedi Mezhebi⁶ başlıklı bir kitap yayımlamıştır. Yıl 1841: Gençliğinde Türkiye hizmetinde bulunmuş olan ünlü Alman Mareşali Helmuth von Moltke'nin Türkiye'deki Durum ve

⁴ Kalaycı, "Örselenmiş Devlet: Japonya ve Terörizm," Nisan 2024.

⁵ Kalproth, Various Studies on Kurdish, 1808.

⁶ Campanili, M. G. Storia della Regione del Kurdistan et delle Sette Religione Ivi Esistenti, 1818.

Olaylar Üzerine Mektuplar, 1835-1839 (von Moltke, 1841) adlı kitabı Berlin’de yayımlandı. Daha sonraki yıllarda birkaç defa Türkçe olarak da yayımlanan bu kitapta, Tanzimat Fermanı öncesindeki yıllarda Güneydoğu Anadolu’daki gelişmeler ve Kürtler üzerine epeyce gözlemler ve bilgiler vardır. Yıl 1880: Ferdinand Justi, St Petersburg’da Kürt Grameri⁷ adlı Almanca bir kitap yayımlamıştır. Yıl 1890: E. de Kowalevski adlı Polonyalı, Brüksel’de, Kürtler ve Yezidiler⁸ adlı Fransızca bir kitap yayımlamıştır.

İngiliz J. Baillic isimli gezgin, Kürdistan’da, Mezopotamya’da vs. “Geziler ve Kürt ve Arap Aşiretlerinin Karakterleri ve Davranışları Hakkında” başlıklı 2 ciltlik bir kitap yazmış ve 1834 yılında Londra’da yayımlamıştır. İngiliz Dışişleri görevlilerinden arkeolog H.C. Rawlinson, İngiliz Kraliyet Coğrafya Kurumu’na, 1838 yılında “Tebriz’den İran Kürdistanı Yoluyla Taht-ı Süleyman Harabelerine Bir Gezi Notları” başlıklı bir rapor sunmuştur. Aslında Kürtler hakkında arkeolojik araştırmalar yapan Rawlinson, bu raporunda, Revanduzlu Yezidi Beyi Emir Kör Ahmet Paşa ayaklanmasını (1836) da anlatmıştır. Kör Ahmet Paşa’nın, asilerin en cesuru olduğunu, gücünü Fırat’tan İran Azerbaycan’ına kadar genişlettiğini, hatta Amadiya ve Zakko kalelerini bile zapt ettiğini anlatmıştır. Claudius James Rich adlı İngiliz gezgin ve Asuri uzmanı, Tanzimat arifesinde, Kürtler üzerine iki kitap yayımlamıştır: Bunlardan biri “Kürdistan Hakkında Notlar” başlığını taşımaktadır ve 1836 yılında Londra’da basılmıştır. Diğerisi ise ertesi yıl yine Londra’da basılmış olan “Kürdistan’da bir İkamet(gâh)ın Hikâyesi adlı kitaptır. William Ainsworth ve H. Rassam adlı iki İngiliz gezgin, 1840 yılında, İngiliz Kraliyet Coğrafya Kurumu’na, “1839-1840 Yıllarında İstanbul’dan Musul’a Seyahat Notları” başlıklı bir rapor sunmuşlar ve bu rapor Kurum tarafından yayınlanmıştır.

Erzurum’daki İngiliz Konsolosu James Brant, 1838 Yazında Kürdistan’ın bir Bölümünde Gezi Üzerine Notlar (Notes on a journey through a Part of Kürdistan in the Summer of 1838) başlıklı araştırması Londra’da yayımlanmıştır. Araştırmada, o tarihlerde Doğu Anadolu’da yaşanan bazı olaylar anlatılmıştır. Özellikle Hacı Zilal Ağa’nın başkaldırması, Osmanlı kuvvetlerine karşı direnmesi; Diyarbakır kuzeyinde Hainili Temir Bey’in Osmanlıya kafa tutması hikâye edilmiştir. İngiliz Misyoner Derneği tarafından bölgeye gönderilmiş olan misyoner ve gezgin C. Sandretski, 1857 yılında üç ciltlik Almanca bir seyahatname yayımlamıştır. Musul’a ve Kürdistan Üzerinden

⁷ Justi, F. *Kurdische Grammatik*, 1880.

⁸ Kowalevski, *Les Kurdes et les Yezidis* (Bruxelles, 1890), 50.

Urumiye'ye Gezi (Reise nach Mosul und durch Kürdistan nach Urmiye) adını taşıtmaktadır. Kitabın        cildi Kürtlere ayrılmıştır. Burada Tanzimat'ın ilanı   zerine Kürt beylerinin ve bu arada Bedirhan'ın ayaklanmasına geniş yer verilmiştir. F. M ilingen adlı İngiliz gezgin, 1870 yılında Londra'da yayımladığı Kürtler Arasında Vahşi Yaşam (Wild life among the Koords) adlı kitabında Kürtlerin günlük yaşamlarını Avrupa'ya anlatmaya çalışmıştır. Rilley adlı bir başka İngiliz, 1880'lerde, "Türkiye'nin Doğusunda Hristiyanlar ve Kürtler" konusunu incelemiştir.

Fransız h    metinin emriyle, Xavier Mommaire de Hell adlı Fransızın, "1846-1848 Yıllarında Türkiye'ye ve İran'a Yapılan Gezi" (Voyage en Turquie et en Perse, Execute p a r l'Ordre du Gouvernement Français pendant les Annees 1846-1848) başlıklı kitabı 1854 yılında Paris'te yayımlanmıştır. Kitapta, 1839 Tanzimat reformları   zerine Doğu Anadolu'da çıkan karışıklıklar, ayaklanmalar, özellikle Bedirhan'ın vergi vermemek, asker vermemek için bu tarihlerde ayaklanması ve sonra Müşir Osman Paşa'ya boyun eğmesi anlatılmıştır. Bir başka Fransız gezgin A. Clement, 1866 yılında, Paris'te, "Kerkük'ten Revanduz'a kadar Osmanlı Kürdistanı'nda Geziler" (Excursions dans le Kurdistan ottoman, de Kerkük   Revandouse) adlı bir kitap yayımlamıştır. Fransız kontu De Cholet de "Ermenistan, Kürdistan ve Mezopotamya" (Armenie, Kurdistan et Mesopotamie) adlı bir kitap yayımlamıştır.

Paris, Kürtçülüğün, Stockholm'den sonra Avrupa merkezi hem Avrupa hem de uluslararası siyasi Kürtçülüğün ve Kürdoloji'nin de önemli merkezlerinden biridir. Fransa'ya ve Avrupa'ya yayılmış irili ufaklı Kürtçü derneklerden bazılarının merkezleri Paris'tedir. Paris'te ayrı bir Kürt İnceleme Merkezi daha vardır. Burada, Kürtler   zerine araştırmalar, yayınlar yapılır, bültenler çıkarılır. Sürekli K rt  l    yayını yapan yayınevleri, başka   kelerde çıkan Kürtçü yayınlar da burada satılır. Paris'te Kürtçü   ğreten, Paris  niversitesi'ne bağlı bir yüksekokul da vardır. İsmi "Yaşayan Doğu Dilleri Ulusal Okulu" (Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes) adını taşır.

Bilal şimşir, Paris'teki Yaşayan Doğu Dilleri Okulu'nda Kürt Dili ve Edebiyatı derslerini, Kâmuran Ali Bedirhan'ın verdiğini yazmaktadır. şimşir, "Onun ders notları kütüphane katalogunda da yer almıştı. Kâmuran Ali Bedirhan, Tanzimat reformlarını i ine sindiremeyerek ve Mısırlı Mehmet Ali Paşa isyanını da fırsat bilerek 1840'larda Osmanlı Devleti'ne karşı başkaldırmış ve yakalanıp Girit'e sürülmüş olan namlı Kürt

derebeyi Bedirhan sülalesinin son üyesiydi” demektedir. Aynı isimli eserinde Şimşir; “Kâmuran Ali Bedirhan, Paris’te, oturduğu yerden, “Kürtlerin istekleri” diye, sağa sola dilekçeler göndermekteydi. Bağdat Hükümeti’ne başkaldırıp Kuzey Irak’ta dağlara çekilmiş olan Mustafa Barzani’ye ulaşabilmek için de Paris’te oturan Kâmuran Ali Bedirhan’dan “vize” almak gerekiyordu” şeklinde ifade eder. Bu dönemde Mustafa Barzani ile röportaj yapmak isteyen Türkiye’den bazı gazetecilerin, önce Paris’e gidip Kâmuran Ali Bedirhan’a başvurdıklarını ifade eder. Gerek Avrupa ülkeleri hükümet yetkililerin emirleriyle gerek misyonerlik faaliyetleri altında Avrupalı gezginlerin Kürtler ve Kürdistan üzerine pek çok araştırmaları ve kitapları, raporları dönem dönem yayımlanmıştır. Avrupa ülkelerinin haricinde Rusların, Amerikalıların vd. de araştırma, rapor ve kitapları bulunmaktadır. Hepsinden örnekler vererek bu makaleye sığdırmak söz konusu değildir. Ben bu çalışma içerisinde önemli olanları ele aldım. Ancak, Kürtler ve Kürtçülük üzerine yapılan çalışmalarla ilgili, Bilal Şimşir’in “Kürtçülük” isimli iki ciltlik eserini okuyabilirler. Okuyanlar ve okuyacaklar da görecektir ki, Kürtçülük olayının, sadece bir avuç ayrılıkçı Kürdün hayallerinden ibaret değil, esasen bunun altında, bölgede gözü ve çıkarları olan büyük güçlerin Kürtleri de kullanarak hedeflerine ulaşma planı vardır. Alman gezgin Carsten Niebuhr, 18. yüzyılın son çeyreğinde, Arabistan’ı ve Güneydoğu Anadolu’yu dolaşmış. Arabistan’a ve Diğer Civar Ülkelere Yapılan Gezi Notları⁹ adlı iki ciltlik bir kitap yazmış, kitap 1766, 1774-1837 yıllarında yayımlanmıştır. Kitabın ikinci cildi Kürtler üzerinedir. Niebuhr, Bağdat’tan Musul’a kadar uzanan bölgeyi gezdikten sonra, Mardin ve Diyarbakır’a gelmiş ve kitabında Kürtlere genişçe yer ayırmıştır. Kara Çolan’ın bir Kürt paşası tarafından yönetildiğini ve oralardaki durumu nasıl gördüğünü uzun uzun yazmıştır. Alman gezgin, Osmanlı paşalarının Kürt beylerini birbirine düşürüp kırdırdıklarını, kimi zaman birini, kimi zaman da diğerini tuttuklarını ileri sürmüştür. O. Blau adlı gezgin de Alman dergilerinde, 1858-1863 yıllarında, bir dizi gezi notları ve makaleler yayımlamıştır: Kuzeydoğu Kürdistan, Doğu’da Seyahat, Urumiye Gölü’nden Van Gölü’ne¹⁰ başlıklı incelemeler onun bu yayınlarından bazılarıdır. Alman mühendis ve gezgin Joseph Cernik’in, Fırat ve Dicle Bölgesinde Teknik İnceleme Gezisi¹¹ adlı kitabı da 1876 yılında yayımlamıştır. Dr. Otto Puchstein

⁹ Niebuhr, C. *Reisebeschreibung nach Arabien und Anderen Umliegenden* (Laendern, Kopenhag, 1774).

¹⁰ Blau, O. “Die Staemme des Nordöstlichen Kurdistan.” *Reisen im Orient* (Berlin: Vom Urumia-See nach den Wan-See, 1863).

¹¹ Cernik, J. *Technische Studien der Expedition durch die Gebiete des Euphrat und Tigris*, 1876.

adlı Almanın Kürdistan’a Seyahat Hakkında Raporunda¹² 1883 yılında, Berlin’de, Alman Bilimler Akademisi tarafından yayımlanmıştır. Alman yazar Karl May’ın (25 Şubat 1842/30 Mart 1912) Kürtler üzerine yazdığı kitaplar gelmektedir. 9’u bebekken ölen toplamda 13 kardeşten biri olan Karl Friedrich May, eğitimi müzik ve beste üzerine almış; öğretmenlik okurken mum hırsızlığından dolayı okuldan atılmıştır. Karl May, 1874 yılına kadar değişik suçlardan dolayı yargılanmış ve hapis yatmıştır. 1878’den sonra serbest yazar olarak yazmaya başladığı kitaplarıyla tanınan Oryantalist May, tüm Avrupa’da geniş bir okur kitlesine hitap etmiştir. Bu çalışmayı ilgilendiren kitapları ise; “Kürt Dağlarında” ve “Vahşi Kürdistan İçlerinde” isimli eserleridir.

Çalışmalarının büyük bölümünü hayali karakterler üzerinden kurgulayarak yazmıştır. Örneğin; “Kürt Dağlarında” isimli kitabında; *“Kürdistan vadilerindeki yanan köylerin dumanları ve oluk oluk akan kanların kokuları hâlâ göğe yükseliyor. Öyle bir bölgede bulunuyoruz ki, yaşam, özgürlük ve mülkiyet başka hiçbir yerde burada olduğu gibi tehlike altında değildir.”*, ve *“Özgür bir Kürt bana hakaret ettiği takdirde, ondan silahlarımı hesap sorarım; çünkü o hiç kimsenin önünde diz çökmemiş olan bir babanın oğludur”* gibi cümlelerle anlatılar Avrupa okurlarını cezbetmiştir. Bu ilgi sadece halk kesimlerindeki okuyucularla sınırlı kalmamış, devlet ve üniversite destekli bazı akademisyenler tarafından araştırmalara, kimlik, lisan ve kültürel alanda çalışmalara başlanmıştır.

4. Resmi Belgelerde Kürtçülük ve Kürdistan

1699 Karlofça Antlaşması, ardından Girit ve Mora’nın kaybı ve devamında Balkanların elden çıkmasıyla Batılılar, bu sefer Anadolu’ya (1878-1918) odaklandılar. 1878’de başlayan Kürtçülük hareketi ve buna bağlı silahlı ayaklanma ve iç isyanla cumhuriyetin ilk yıllarında da devam etmiştir. Özellikle milli mücadele dönemi ve cumhuriyetin ilk yıllarında çıkan silahlı Kürtçü isyanlarda Ermenilerin de Kürtlere destek verdiği bilinmektedir. Şüphesiz Anadolu’da gerek milli mücadele gerek cumhuriyetin kurulmasından sonraki süreçte hatta içinde bulunduğumuz yüzyılda “serhildan” çağrılarının ardında; ruhunu şeytanına satmış ayrılıkçı Kürtler olmakla birlikte, Kürtleri; Türkiye’ye karşı jeopolitik çıkarları uğruna kullanan, destekleyen büyük devletler bulunuyordu. Uluslararası sözleşmelerde Kürtlerden söz eden ilk antlaşma 3 Mart

¹² Niebuhr, *Reisebeschreibung nach Arabien und Anderen Umliegenden Laendern*.

1878’de Ayastefanos Antlaşması’nda geçer. Ayastefanos Antlaşması, Osmanlı-Rusya arasında imzalanmış, uygulanmamasına rağmen; Anadolu’daki Sevr sürecini de başlatmıştır. Bu süreç aynı zamanda resmîyetle siyasi Kürtçülük olarak da geçer. Batılılar bu antlaşmayı kendi çıkarlarına ters düştüğü için Berlin Antlaşması ile yeniden yenilerler. Uluslararası sözleşmelerde Kürtlerden söz eden ikinci resmi belge; Berlin Antlaşması’dır (13 Temmuz 1878). Berlin Antlaşmasından sonraki dönemde İngiliz resmi yazışmalarında “Kürdistan” isminin sıkça kullanılmaya başlandığı görülüyor. Resmi olarak Anadolu’da “Kürdistan” adında bir vilayet, bir sancak ya da bir kaza yoktu. Buna rağmen İngiliz diplomatlarının Güneydoğu Anadolu’nun bazı bölgelerini "Güney Kürdistan"; Doğu Anadolu'nun bazı bölgelerini de “Kuzey Kürdistan” diye adlandırdıkları görülüyordu. Örneğin: İngiltere’nin Erzurum Konsolosu Binbaşı Henry Trotter, 4 Aralık 1878 günü İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Salisbury’ye şunları yazıyor: *“Son birkaç günde alınan bilgilere göre, Güney Kürdistan’da isyan çıkmıştır. Bütün Cezire Kürtlerinin ayaklandığı bildiriliyor. Başlarında ünlü Bedirhan Bey’in oğulları Hüseyin Bey ile İsmail Bey var. Ayaklanmanın arkasında Rus entrikalarının bulunması kuvvetle muhtemeldir. Asilerin sayısı 5.000 ilâ 20.000 arasında tahmin ediliyor. İyi silahlanmış imişler, ellerinde son savaş sırasında ve savaşın ardında elde ettikleri Winchester ve Henry-Martini tüfekleri varmış. Bölgedeki Türk kuvveti zayıftır. Diyarbakır valisinden gelen bir telgrafta, Cezire’de güvenlik güçleriyle asiler arasında çarpışma olduğu ve Kürtlere büyük kayıplar verildiği bildiriliyor.”*¹³ 30 Aralık 1878’de Trabzon’daki İngiliz Viskonsolosu Biliotti, Lord Salisbury’e: “Kürdistan’daki ayaklanma bastırılmıştır. Ama Dersim’de devam ediyor” haberini geçer. Görüldüğü üzere her iki belgede de “Kürdistan” adı geçmektedir. Bununla da sınırlı kalmaz ve “Kürdistan” a bir konsolosun gönderilmesi fikri ortaya atılır.

5. Ayrılkçı-Bölücü Kürtler

Kürtler, tarihin hiçbir döneminde bağımsız bir devlet olamamışlar, sürekli yaşadıkları coğrafyada hâkim olan ülkelerin yönetiminde yaşamışlar, bağımsızlık ve devlet sahibi olmak adına da sürekli değişen güçlerin bölgedeki çıkarları uğruna ayrılkçı Kürtler kışkırtılmışlar; yine değişen güçlerin kışkırtmaları ile başkaldırmışlardır. Tarihi gelişimlerinin bir sonucu olarak Kürtler ağırlıklı olarak Irak, İran, Suriye ve Türkiye

¹³ Şimşir, *British Documents on Ottoman Armenians*, 2007, 1.

olmak üzere ismi geçen ülkeler arasında bölünmüş bir şekilde yaşamaktadırlar. Kürtlerin tarihi ve etnik kimliği ile dil gibi konuları sosyal bilimlerin konusu olmaktan yaşadıkları bölgede, daha çok küresel güçlerin uluslararası çıkar çatışmalarının ve ideolojilerin konusu olmuş, bu uğurda da daima kullanılmışlardır. Kürt kimliğine bilimsel ölçütler içinde yaklaştırmaya çalışan araştırmalara karşı çok sert ve etkili bir psikolojik savaş yürüten güçler ve çıkar odakları Kürtleri, kendi çıkarları doğrultusunda daima istismar etmeyi de başarmışlardır. Bu bağlamda günümüze dek yapılan tüm araştırmalar bilimsellikten öte tamamen çıkar elde etmek isteyen güçlerin kendilerinin hazırladıkları tezlerin etkin olmasını sağlamışlardır. Buna bir örnek verecek olursak Turani bir topluluk olan Kürtler, özellikle 1911 yılından itibaren nedense Mezopotamyalı bir kavim olarak değerlendirilmiştir. Özellikle 1898 yılından itibaren siyasi Kürtçülük hareketi bir ideoloji olarak ortaya çıkarılmış ve buradan da bir Kürt tarihi yaratma gayretleri günümüze dek sürmüştür. Kürtlerin asli köken olarak Türk oldukları esasen kanıtlanmış bir gerçektir. Ali Tayyar Önder'e göre: "Kürtler Orta Asya'da, Karadeniz'in kuzeyinde ve Macaristan'da bir Türk boyu olarak yaşamışlardır. Daha sonraki yüzyıllarda Orta Asya'dan Güney'e, Kafkaslara, İran'a, Irak'ın kuzeyine, Suriye'ye ve Doğu Anadolu'ya inen Kürtler, buralarda, Türkçe olan isimlerini korumakla beraber, İranlılarla, Araplarla ve yerli halklarla karışmışlar, yeni bir kültür ve dil geliştirmişlerdir. Bugünkü Kürt kimliği bu unsurların kaynaşmaları sonucu ortaya çıkmıştır." ¹⁴ Pek çok çalışmada Kürtlerin Avrupa ülkelerine ilk göçlerinin 1895'li yıllara dayandığı ifade edilse de ¹⁵ bu göçlerin Irak, İran, Suriye'den kaynaklı olduğunu belirtmek gerekir. Avrupa'da ilk Kürt örgütlenmesi, 1913 yılında İsviçre'nin Lozan kentinde kurulan ve İstanbul bağlantılı olduğu ifade edilen bir öğrenci derneği olarak başlamıştır. Avrupa'ya ilk sistemli Kürt göçünün 1800'lü yılların sonunda, Anadolu'da etnik bölücü faaliyetlerin ise Tanzimat Dönemi ile başladığını ¹⁶ belirtmek sağlıklıdır. 1913 yılında Lozan'da İstanbul bağlantılı olarak kurulan Kürt öğrenci hareketine pek çok Avrupa ülkesi destek vermiştir. Bu bağlamda bugün Avrupa'da bahsedilen "Kürt Diasporası" oluşumunun temellerinin de 1913 yılında atıldığını söylemek doğrudur. Ancak diaspora hem kavram hem de tanım

¹⁴ Kalaycı, *Türkiye-AB İlişkileri Bağlamında Almanya'nın Kürt ve PKK Terör Örgütü Politikası* (Ankara: Çıkrık Yayınları, 2019), 358.

¹⁵ Ammann, *Kurden in Europa: ethnizitaet und Diaspora* (Münster: LIT Verlag, 2000), 16-19.

¹⁶ Van Bruinessen, *M. Transnational Aspects of the Kurdish Question* (Florensa: European University Institute, 2000), 22.

olarak da çok tartışılan bir konu olduğundan gerçek anlamda bir “Kürt Diasporası” kavramını kullanmak mümkün mü biraz buna bakmakta fayda var.

6. Diaspora ve Örgütlenme

Günümüzde Avrupa ülkelerinde sayıları net olarak bilinmeyen Türkiye, Irak, İran ve Suriye’den pek çok Kürdün yaşadığı bilinmektedir. Giriş bölümünde de ifade edildiği üzere Avrupa’ya ilk Kürt göçü 1895’li yıllara dayandığını, ilk Kürt örgütlenmesinin de İstanbul bağlantılı olarak 1913’te İsviçre’nin Lozan kentinde Kürt Öğrenciler tarafından kurulduğunu yazmıştım. 1913’teki örgütlenmenin ardından yine İsviçre’de 1949 yılında, bu sefer İranlı ve Suriyeli öğrenciler tarafından, bir Kürt öğrenci derneği daha kurulmuştur. Doğumuyla beraber Kürt öğrenciler ve akademisyenler ile iletişime geçen hareket, komünist öğrenci hareketinin baskıları sonucu 1950’de ölmüştür. Yaklaşık altı yıl sonra Avrupa’daki ilk “Kürt Diasporası” olarak teşkilatlanma 1957 yılında Almanya’nın *Wiesbaden* şehrinde “Avrupa’daki Kürt Öğrenciler Birliği (KSSE)” adında kurulmuştur. 17 Kürt öğrencinin başını çektiği, kısa adı *KSSE* olan Avrupa’daki Kürt Öğrenci Birliği (Kalaycı & Ortay, 2021) *KSSE*’nin, özellikle iş gücü anlaşması öncesi ve sonrasında Avrupa ülkelerine iltica eden Kürtlere stratejik yol göstermiş ve büyük çoğunluğunu da kendi bünyesinde toplamıştır. *KSSE*, özellikle Doğu Bloğu ülkeleriyle Suriye ve Irak gibi Ortadoğu’nun genç devletlerindeki sosyalist vakıfları birbirine bağlayarak bu ülkelerde eğitim gören öğrencilere verilen bursların yaygınlaştırılmasını sağlamıştır. *KSSE* yol göstericiliğinde Kürtlerin Avrupa’da ilk kazanımlarından biri ve belki de en önemlisi; o zamanlar Doğu Berlin’de bulunan *Radio Berlin International*’da günde dört kez Kürtçe yayın yapılması olmuştur. Kürt Öğrenciler Birliği’nin kurucularının büyük kısmı Irak-İran ve Türkiye’den gelen Kürt kökenli öğrenciler oluşturmuştur.

KSSE’nin 1960’larda 450 olan üye sayısı, 1975’te bölünmesinden kısa bir süre sonra çoğunluğunu Iraklı öğrencilerden oluşan yaklaşık 3.000 kişiye ulaşmıştır. *KSSE*, ilk başlarda Irak’taki gelişmeler doğrultusunda faaliyet yürütmüşler ancak sonrasında İran, Suriye ve Türkiye’yi de kapsayacak şekilde Kürt hareketlerine destek vermeye ve üst düzey işlevler yürütmeye başlamıştır. Bu grup içinden bazıları da Avrupa’da yeni örgütlenmelerin kurulması sürecini üstlenmiştir. Bu sayede *KSSE*, Avrupa’da diasporada kullanılmaya başlanacak olan geniş, ulus ötesi bir hareket için iskelet sistemini

oluştururken, Türkiye’den de küçük bir grup 1960’larda bu yapıya katılmıştır.¹⁷ Diasporanın; Avrupa’da oluşum sürecinde Irak, İran ve Suriye’den göç eden Kürtler ile “İş Gücü Antlaşması” ile Türkiye’den gidenlerin ayrı rolleri olmuştur. Şunu belirtmekte fayda görmekteyim: 1970’lerin sonuna kadar, Türkiye’den Almanya’ya iş gücünü (1961-1973 yılları arasındaki işe alım anlaşması) karşılamak amacıyla giden Kürtler; Türk İşçi Dernekleri adı altında hiçbir ayırım gözetilmeksizin birlikte hareket ettiler. Yani Kürtler, 1970’lerin sonuna kadar kimlik sorunu yaşamamış, kendilerini Türk olarak nitelemişler ancak 1980 Askeri Darbesi ve İran-Irak Savaşı’ndan sonra daha iyi bir yaşam düşüncesiyle Avrupa’ya göç eden Kürtlerin oluşturduğu diaspora renk ve siyasi kimlik değiştirmiştir. Türkiye’de 12 Eylül 1980 öncesi yaşanan siyasi ortam Avrupa’da birlikte yaşam süren insanımızı da iki aşamalı olarak etkilemiştir. İlk etkilenme, 1975’te Irak’taki isyan hareketinin bastırılması sonrasında binlerce Kürt, önce komşu ülke İran’a sığınmış, bir kısmı da başta Almanya olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine gitmiştir. Kürt mültecileri, bu ülkelerde daha önce organize olmuş Kürt Öğrenci Dernekleri ve bağlı derneklerden oluşan diaspora karşıladı. İkinci etkilenme; Irak’taki isyan hareketinin bastırılmasından sonra bir kısım Kürt İran’a geçiş yaptı ancak İran’da da Humeyni, 1979’da iktidarı devraldıktan kısa bir süre sonra Kürtlere karşı baskıcı politika izledi. Bunun sonucu İran’a giden ve İran’da yaşamakta olan binlerce kişi başta Almanya, İsveç, Fransa, İngiltere ve Avusturya olmak üzere Avrupa ülkelerine iltica ettiler.

İlk işe alım süreci olan 1961-1973 arasındaki anlaşma sonucunda Türkiye’den yaklaşık 50.000 kişi Almanya’ya göç etmiştir. Türkiye’den Almanya’ya gerçekleşen göçün temelinde; daha iyi yaşam koşulları yatsa da özellikle 1980 askerî darbesi ve sonrasında Türk Silahlı Kuvvetleri’nin (TSK), bölücü Terör Örgütüne yönelik mücadelesini fırsata çeviren örgüt ve Avrupa’daki lider kadrosu durumu iyi kullanmışlardır. KSSE, 1979’da kurulan ve daha sonraları bölücü Terör Örgütü tarafından pasif konuma itilen KOMKAR’ın oluşum aşamasında öncü rol oynamıştır.¹⁸ Bu durumla beraber Kürtler, gittikleri ülkelerde örgütün baskıları ve diasporanın etki ve kontrolüne girmişlerdir.

1980’li yıllarda Avrupa’ya sistemli stratejik bir Kürt siyasi iltica göçü başlatılmıştır, Türkiye’den gelen siyasi iltica talebinde bulunanlar Almanya merkezli, İran’dan gelenler Fransa merkezli, Irak Kürtleri İngiltere’ye, kendilerini “Kürt Milliyetçisi” olarak

¹⁷ Bruinessen, M. *Transnational Aspects of the Kurdish Question*, 22.

¹⁸ Bruinessen, M. *Transnational Aspects of the Kurdish Question*, 10.

tanımlayanlar ise; Kürt diasporasının yayımladığı “Kurmanji” ve “Sorani” isimli dergilerin etkileri sonucu Stockholm merkezli İsveç’e yerleşmeleri yönlendirilmiştir. Avrupa ülkelerine siyasi iltica talebinde bulunan Kürtler, yukarıda ifade edildiği üzere ülke tercihlerini kendi özgür iradeleriyle değil; bölücü Terör Örgütünün menziline oturduğundan örgütün yönlendirmeleriyle gerçekleştiğini görmekteyiz. Örgütün bu tercihi, bölücü Terör Örgütünün Avrupa yapılanmasında etkin rol oynamasına; ideolojik adıma gerek toplumsal gerekse de örgütsel bir kadro hareketinin temellerini ve militan kazanmayı belirleyen en önemli sürecin başlamasına sebep teşkil etmiştir.

1980’li yıllarda Türkiye’de bunlar yaşanırken Baas rejiminin kontrolündeki Irak’ta da büyük bir kargaşa ortamı hâkimdir. Özellikle İran-Irak Savaşı’nın son safhasında Irak ordusu, Şubat 1988’de Kuzey Irak’ta Halepçe ve Badinan bölgesindeki Kürtlere ve diğer Arap olmayan azınlıklara karşı “Enfal” adını verdiği bir dizi operasyon gerçekleştirmiştir. Operasyonlar 16 Mart 1988’de Halepçe’ye kimyasal bomba atılmasından sonra dünya kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Yerel kaynaklar saldırılarda yaklaşık 5.000 kişinin öldüğünü kaydetse de “İnsan Hakları İzleme Örgütü” (İHİÖ), operasyonlar dâhilinde 50.000 ile 100.000 kişinin katledildiğini (Deutsche Bundestag, 1988) açıklamıştır.

Saddam rejiminin ülkesindeki Kürtler üzerindeki artan baskı, Türkiye’nin terörle mücadelede bölücü Terör Örgütüne karşı etkin mücadelesi; örgütü destekleyen gruplara yönelik devreye soktuğu politika sonucunda; Avrupa ülkelerine ikinci defa stratejik bir siyasi mülteci akını başlamıştır. İşte tam da bu dönemde bölücü Terör Örgütü, diasporanın etkisini kırmış; Kürt diasporasının hedefleri ve çalışmaları bölücü Terör Örgütünün kontrolüne geçmiştir. Avrupa’da kurulan “Kürtçülük” bilinci oluşumunda önemli rol alan ve Kürt kökenli işçiler arasında dayanışma sağlamayı hedefleyen ilk yapılanma ‘Kürdistan Dernekleri Federasyonu’nun (KOMKAR) aksine bölücü Terör Örgütü, giderek örgüt tarafından kontrol altına alınan ikinci nesil Kürt gençlerini ve siyasi mülteciler üzerinden Kürt milliyetçiliğini yeniden inşa etmeye çalışmıştır. İran-Irak Savaşı sırasında Batılı devletlerin Irak rejiminin silah endüstrisine destek vermesi, bilhassa Almanya’nın Irak’ta kullanılan kimyasal silahlar için büyük miktarlarda parça ihraç etmiş olması, bu süreçte Alman basınında sıkça yer almıştır. Der Spiegel’de 2013’te yayımlanan bir makalede, Alman kimyasal maddelerine yönelik gecikmiş soruşturmalardan bahsedilmiş ve Batı’nın bu saldırılar karşısındaki ikiyüzlülüğünün ne kadar büyük olduğuna dikkat çekilmiştir. Alman medyası ayrıca Belzeç, Treblinka ve

Auschwitz'e atıfta bulunarak, Almanya'nın zehirli gazla mücadeledeki özel sorumluluğunu hatırlatıp yurtlarından edilen ve ırkçı muamelelere maruz kalan Kürtleri sıklıkla gündeme taşımıştır. Bu durum pek çok Alman misyoner ve akademisyenin Kürtçülük üzerine çalışmasından sonra Karl May'ın yazdığı kitaplarla Alman halkının, Kürtlere karşı büyük bir sempati duymasına neden olan ikinci büyük gelişme olarak Kürtlerin; Almanya'ya olan göçünü daha da hızlandırmıştır. Ortadoğu'da yaşananlardan dolayı Kürtlerin 2000 yılından sonra Almanya başta olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerine göçü devam etmiştir.

7. PKK Terör Örgütü'nün Diasporayı Ele Geçirmesi ve İzlediği Yöntemler

Türkiye'nin güneydoğusunda "bağımsız bir Kürt devleti" kurmayı amaçlayan Bölücü Terör Örgütü (BTÖ), gerçekleştirdiği eylemlerle yalnızca devlet kurumlarını değil, asker ve sivilleri de hedef almıştır. Bu nedenle örgüt, bugün Birleşmiş Milletler (BM), Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kuzey Atlantik Paktı (NATO) ve Avrupa Birliği (AB) tarafından yasaklı terör örgütleri listesinde yer almaktadır. Kürt diasporası üzerindeki etkisini artıran örgüt, ikinci nesil Kürt gençliği ve siyasi mültecileri ideolojik eğitim yoluyla mobilize etmiş, Avrupa'da hükümetler, siyasi partiler, insan hakları örgütleri, BM ve AB üzerinden lobicilik faaliyetleri yürütmüştür. Avrupa genelinde Kürt milliyetçiliğini diri tutmak amacıyla, diaspora üzerindeki denetimini kullanarak Kürt kimliğini kendi ideolojisiyle bütünleştirmiş ve Türkiye karşıtlığı üzerinden siyasi mobilizasyon sağlamıştır. Bu süreç, Almanya başta olmak üzere birçok AB ülkesinde örgütün güç kazanmasına ve lobicilik faaliyetleriyle meşruiyet arayışını ilerletmesine yol açmıştır. 1995'te İngiltere'de kurulan MED TV ve Lahey'de ilan edilen "Sürgündeki Kürt Parlamentosu" bu çabaların örnekleridir. 15 Şubat 1999'da örgüt lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasının ardından örgüt ateşkes ilan etse de kısa süre içinde farklı adlar ve yapılar altında faaliyetlerine devam etmiştir. KADEK, KONGRA-GEL, KKK ve nihayetinde 2007'den itibaren KCK yapılanmasıyla küresel ölçekte daha geniş kitlelere ulaşma hedefi ortaya çıkmıştır. Bu yapısal değişiklikler, hem uluslararası alanda daha esnek bir görünüm sağlama isteği hem de Türkiye'nin yürüttüğü kararlı mücadele karşısında örgütün varlığını sürdürme çabasıyla bağlantılıdır. Avrupa'daki PKK yapılanmaları, yürüyüşler, paneller ve dernek faaliyetleri aracılığıyla kamuoyu oluşturmakta; göç, uyum ve iltica politikaları üzerinden resmî kurumlarla iş birlikleri geliştirmektedir. Federal Almanya Anayasayı Koruma Teşkilatı'nın 2022 iç istihbarat

raporunda PKK, Almanya’da 14.500 üyesi bulunan “İslamcı olmayan aşırılık yanlısı yabancı örgüt” olarak tanımlanmıştır. Bu çalışmada; istihbarat raporları, resmi belgeler, akademik makaleler ve ikincil kaynaklardan oluşan kapsamlı bir veri seti kullanılmıştır. Analiz, nitel araştırma yöntemiyle belge incelemesine dayanmaktadır. Çalışmanın sınırlılığı, örgütün Avrupa’daki faaliyetleriyle ilgili bazı verilerin kapalı kaynak niteliğinde olmasıdır. Araştırma sorusu bu noktada şudur: *Avrupa’daki PKK yapılanmaları, diaspora üzerinden nasıl bir meşruiyet zemini yaratmakta ve bu süreç, Avrupa devletlerinin güvenlik ve siyaset politikalarını nasıl etkilemektedir?* Bulgular, örgütün diaspora topluluklarını yalnızca kültürel kimlik bağlamında değil, aynı zamanda siyasi ve ideolojik bir mobilizasyon aracı olarak kullandığını göstermektedir. Avrupa’daki lobicilik faaliyetleri, örgütün kurumsal yapısını güçlendirmekte ve uluslararası aktörler nezdinde meşruiyet arayışına katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, elde edilen veriler örgütün isim değişiklikleri ve çatı yapılanmaları aracılığıyla hem Türkiye’nin baskısını bertaraf etmeyi hem de Avrupa kamuoyunda daha yumuşak bir imaj oluşturmayı hedeflediğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma örgütün Avrupa’daki faaliyetlerinin salt güvenlik meselesi değil, aynı zamanda diaspora, entegrasyon ve uluslararası meşruiyet arayışlarıyla bağlantılı çok boyutlu bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. “Kolektif terör” kavramı, devletler arası güç mücadelesinde terör örgütlerinin araçsallaştırılmasını açıklamak için kullanılmaktadır. “Diaspora” ise, göç ve sürgün yoluyla farklı coğrafyalara yayılan Kürt topluluklarının kimlik, aidiyet ve siyasi mobilizasyon süreçlerini ifade etmektedir. Bu iki kavram üzerinden Avrupa’daki PKK yapılanması hem güvenlik hem de toplumsal-siyasal açıdan ele alınmaktadır. Çalışma, Avrupa’daki PKK yapılanmasını bütüncül biçimde ele alarak örgütün dönüşen stratejilerini, diaspora üzerindeki etkisini ve Avrupa devletleriyle kurduğu dolaylı ilişkileri ortaya koymaktadır. Bu analiz, literatüre örgütün “uluslaştırma yöntemi” ve diaspora üzerinden yürüttüğü kolektif terör stratejisi bağlamında katkı sağlamaktadır. Ayrıca, politika yapıcı çevreler için Avrupa’daki PKK varlığının güvenlik, göç ve entegrasyon politikalarıyla doğrudan bağlantılı olduğu vurgulanmaktadır.¹⁹

¹⁹ Federal Office for the Protection of the Constitution. Internal Intelligence Report 2022.

8. PKK Terör Örgütü Avrupa Yapılanması

PKK Terör Örgütü'nü destekleyen ilk oluşum olan "Kürdistan Dernekleri Federasyonu" (KOMKAR) da örgütün faaliyete geçmesi akabinde 1978 yılında sekiz Kürt işçi tarafından bir federasyon olarak Almanya'da kurulmuştur. Örgütün resmî kuruluşundan itibaren Avrupa'daki propaganda faaliyetlerini yürüten "Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi" (Eniya Rizgariya Netewa Kürdistan-ERNK) ise Ocak 2000'de feshedilerek yerine "Kürt Demokratik Birliği" (Yekitiya Demokratiya Kurd-YDK) kurulmuştur. 2004 yılında bu oluşumun adı da "Avrupa Kürt Demokratik Toplum Koordinasyonu" (Civaken Demokratika Kurd-CDK) olarak değiştirilmiştir. Terör Örgütünün yeni gençlik teşkilatı Komalên Ciwan diğer bir adıyla Teverga Ciwanên Soreşger (TCS), PKK Terör Örgütü'nün bel kemiğini oluşturmaktadır. Avrupa'da bulunan resmî Türk kurumlarına (DİTİP Diyanet Almanya) ve (Türk Federasyon) ülkü ocaklarına saldırılar düzenleyen bu yapı, aynı zamanda PKK Terör Örgütü'nün yönetim kadrosuna katkı sağlayacak donanımlı insanları örgüte kazandırmak için çalışmaktadır. Örgütün Avrupa yapılanması sistematik bir şekilde planlanıp ülkelerdeki faaliyetler "bölge" ve "alan" kısımlarına ayrılarak koordine edilmektedir. Alanlar idari işler ve propaganda çalışmaları için belirleyici rol oynarken, her bir bölge, sorumlu bir kişi tarafından yönetilmektedir. Bölgesel yönetici seviyesindeki kişiler, sabit bir adresi bulunmayan ve herhangi bir profesyonel faaliyet içinde görünmeyen düzenli ve tecrübeli yöneticilerdir. Örgütteki katı hiyerarşik yapıya sıkı sıkıya hizmet etmeleri adına, bu kişilerin aile bağlarının kuvvetlenmesine izin verilmemektedir. Sahte isimler kullanan ve çalıştıkları yerleri düzenli olarak değiştiren bu kişilerin barınma, yiyecek ve ulaşım gibi ihtiyaçları, normal bir iş ve aile yaşamı sürdüren güvenilir destekçileri tarafından karşılanmaktadır. Söz konusu bölgelerdeki çatı derneklerin bünyesinde; demokratik Kürt toplum merkezleri, spor kulüpleri, kadın meclisleri, inanç kurumları ve öğrenci dernekleri bulunmaktadır. Bu federasyonların bağlı bulunduğu çatı dernek olan "Avrupa Kürt Dernekleri Konfederasyonu" (KON-KURD), 1993'te Belçika'da kurulmuştur. KONKURD'a bağlı bulunan aşağıdaki yapılar, temsil ettikleri ülkedeki Kürt derneklerini koordine eden çatı kurumlardır. **Avusturya** Kürt Dernekleri Federasyonu (**FEY-KOM**), **Belçika** Kürt Dernekleri Federasyonu (**NAV-DEM**), **Danimarka** Kürt Dernekleri Federasyonu (**FEY-KURD**), **Fransa** Kürt Dernekleri Federasyonu (**FEYKA KÜRDİSTAN/FKDF**), **Hollanda** Kürt Dernekleri Federasyonu (**FED-KOM/DEM-NED**), **İngiltere** Kürt

Dernekleri Federasyonu (**FED-BRİ/KWK**), **İsveç** Kürt Dernekleri Federasyonu (**KÜRDİS-TAN-RADET**), **İsviçre** Kürt Dernekleri Federasyonu (**FEKAR**).

PKK Terör Örgütü'nün 1993 yılında Almanya'da yasaklanmasının ardından örgüt, ülkedeki yapılanmasını 27 Mart 1994'te Bochum kentinde bir araya gelerek legal görünümlü "Almanya Kürt Dernekleri Federasyonu" (YEK-KOM) olarak değiştirmiştir. KCK yapısının dış ilişkilerde yönetim organı olarak koordine edilen Kürt Halk Meclisleri (CDK), terörist başı Öcalan'a özgürlük, Kürtçe dil kursları ve Nevruz kutlamaları gibi etkinlikler düzenleyip, propaganda ve kampanyalar aracılığıyla (BfV, 2019) Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde etkin olmaya çalışmaktadır. Terör Örgütü paydaşları, hedeflerine ulaşmak için düzenli olarak mitingler ve büyük etkinlikler yapmanın yanı sıra paneller, imza kampanyaları, açlık grevleri ve oturma eylemleri de gerçekleştirmektedir. Bütün bu çalışmaların odak noktasında, örgüt lideri Öcalan'ın tutukluluk hâlinin son bulması ve Türk hükümetinin örgüte yönelik tedbirleri yer almaktadır. PKK Terör Örgütü'nün Avrupa yapılanması eyalet ve bölgeler sisteminde gerçekleştirilmiştir. Avrupa ülkelerinin içinde bu faaliyetlerde başı merkez Avrupa ülkesi Almanya çekmektedir. Almanya'yı sırasıyla Fransa, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Romanya, Hollanda, İngiltere, Avusturya, İsveç, İsviçre, Danimarka, Norveç, Finlandiya ve İrlanda'da çeşitli dernek, temsilcilik, vakıflar ve merkezler açarak faaliyet göstermişlerdir. Bölücü Terör Örgütünün faaliyetlerinin artmış olması, Türkiye içindeki bölücü unsurların ve Türkiye'nin aleyhine hareket eden ve bu doğrultuda politikalar oluşturan, örgüte destek sağlayan ülkelerin de örgütün siyasallaşmasında Avrupa boyutu nezdinde önem kazanmıştır. PKK Terör Örgütü'nün silahlı eylemlerinin ve siyasi faaliyetlerinin başta komşu ülkeler olmak üzere pek çok ülkenin himayesi altına alınmış; söz konusu ülkeler, PKK Terör Örgütü'ne lojistik, eğitim, barınak, silah, mühimmat, finans ve militan açısından destek vermişlerdir.

Yunanistan başta olmak üzere birtakım ülkeler, bölücü Terör Örgütü PKK Terör Örgütü'ne istihbarat örgütleri ve gayri resmi kanallar üzerinden desteklerini sürdürmüşlerdir. Bunun yanında Yunanistan, Lavrion kampında örgütün barınmasını ve eğitim almasını desteklemiştir. Ayrıca Yunanistan, örgüt lideri Öcalan'ı Kenya'daki Yunan konsolosluğunda da tutmuştur. Örgüt lideri Öcalan'ın yakalanıp Türkiye'ye getirildiğinde üzerinde bulunan pasaport, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından hazırlandığı bilinmektedir. Körfez krizinden sonra Orta Doğu bölgesinde bazı ülkeler,

PKK Terör Örgütü ile olan ilişkilerini arttırmışlar, PKK Terör Örgütü'nün kendi ülkelerinde büro ve temsilcilik açmalarına izin vermişlerdir. PKK Terör Örgütü'nün yurtdışından sağladığı destekler sayesinde propaganda faaliyetlerini ve kadrolaşmasını arttırdığı görülmüştür. Siyasallaşma faaliyetlerinin yoğunlaştığı dönemden itibaren örgüt, bütün çabalarını sadece Türkiye içinde yürütmemiş; bölgesel boyuttan Avrupa'ya taşımıştır. Örgüt için önemli olan faaliyetlerinin uluslararası anlamda etkili olan kuruluşlarca meşru ve hukuki bir zemine oturtulması; Avrupa ve AB'deki birçok kurumla bağlantıya geçerek, bu kurumlardan destek alması anlamını taşımaktadır. AB'nin, Türkiye'ye yönelik baskıları bu dönemde oldukça artmıştır. Türkiye'ye yönelik baskılarından birini de azınlıklar konusu oluşturmuştur. Ancak Türkiye'deki azınlıklar, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşmasıyla kimleri kapsadığı bellidir. Oysa AB ülkeleri, PKK Terör Örgütü'nün Kürt kimliğini ön plana çıkararak, Türkiye'ye Kürtler üzerinden siyasi baskı yaratmak amacıyla Avrupa Parlamentosu (AP) nezdinde de girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler, Kürt-Ulusal Kongresi üyeleri ve özellikle merkezi Brüksel'de bulunan 'dış ilişkiler birimine bağlı Fransa dış ilişkiler mensuplarınca yürütülmüştür. Ayrıca PKK Terör Örgütü'nün bir kolu olmayan, ancak PKK Terör Örgütü lehine faaliyet gösteren gruplar da bulunmaktadır: Bunlar, AP'de grubu bulunan Yeşiller, Sosyalist ve Halkçı Parti mensupları ile özellikle Yunan Parlamenterlerin PKK Terör Örgütü mensuplarıyla ilişki içinde oldukları ve PKK Terör Örgütü'nün ileriye sürdüğü görüşlerinin dile getirilmesini sağladıkları görülmüştür.

Brüksel Kürt Enstitüsü organizasyonu ile Avrupa Parlamentosu, Sosyalist Kanat Milletvekili Feleknaz Uca, AP binasında Katılım Ortaklığı Belgesinin açıklanması sonrasında, "AB, Türkiye ve Kürtler" adı altında bir basın toplantısı düzenlemiş, Kürtlere anayasal haklar tanınması talebini gündeme taşımıştır. Bu durum, PKK Terör Örgütü güdümündeki bir oluşumun muhatap kabul edilmesini göstermesi açısından oldukça dikkat çekici ve önemlidir. AB, Kopenhag zirvesinde birliğe aday olan ya da olabilecek ülkelerin kendi ulusal azınlıklarına güvence sağlamak için 'azınlıklara saygı' ve 'azınlıkları koruma'yı AB'ye tam üyelik için bir kıstas olarak kabul ve ilan etmiştir. AB'nin almış olduğu bu karar, Lozan Antlaşmasıyla ters düşmektedir. Pek çok AB ülkesi, Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını 'ulusal azınlık' olarak algılamaktadırlar. Dolayısıyla Kopenhag Kriterlerinde gündeme getirilen 'azınlık' kavramı, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması Hükümlerinde olduğu gibi,

uluslararası antlaşmalarla hukuken azınlık hakkı elde eden gayrimüslim azınlıklardır. AB komisyonu ise azınlık kavramını daha geniş bir çerçevede değerlendirerek, etnik ve kültürel topluluklar şeklinde değerlendirmektedir.²⁰ AB, azınlık hakları konusunda kendince bir kavram yaratmaktan ziyade, Avrupa Konseyinin (AK) oluşturduğu ilkeleri, referansları ve kuralları benimseme eğilimine gitmiştir. Bu çerçevede, AK'nin azınlık haklarının korunmasına yönelik en temel belgeleri ise 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), 1992 tarihli Avrupa Yerel ve Bölgesel Diller Sözleşmesi ve 1995 tarihli Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi'dir. AK'nin aday ülkelerle ilgili hazırladığı ilgili raporlarda bu üç sözleşmeye atıf yapılmaktadır. Ayrıca, AB, azınlıkların korunması konusunda, kendisine Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) belgelerini de referans almaktadır. Türkiye'de yapılan tartışmalar, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşmasında yer alanlar dışında herhangi bir azınlık grubu olup olmadığı üzerinden gerçekleşmektedir. Anayasa Mahkemesinin parti kapatma davaları dikkate alındığında; AB komisyonunu Kürt kökenli Türk vatandaşlarını 'azınlık' olarak algılaması, kuşkusuz Türkiye tarafından kesinlikle kabul ve mümkün değildir. Zira Türkiye, Lozan Antlaşması'nda kabul edilen gayrimüslim azınlıkların dışında bu antlaşmaya aykırı olarak Türkiye'de bir etnik azınlık yaratma politikasını kabul edilemez olarak değerlendirmiştir. Zaten Türkiye'nin Kürt kökenli vatandaşlarına ya da başka bir etnik gruba hukuki bir statü olarak 'azınlık statüsü' vermesi, anayasal olarak da imkânsızdır.²¹ Türkiye'de, AB'deki bazı etkin legal ve illegal çevrelerin, uyum ve çözüm süreci boyunca ayrılıkçı Kürtçülüğü geçmişten çok daha organize ve siyasi bir şekilde teşvik ederek bu kavrama sarılabilecekleri ve Türkiye'nin üniter yapısını tehdit edeceği endişeleri yoğunluk kazanmıştır. Bu düşünce, aynı zamanda bölücü örgüt PKK Terör Örgütü'nün oyununa gelmek anlamını da ifade etmektedir. Örneğin, TSK'nın bu konuda ciddi kaygıları olmuştur. Bu kaygıların başında; örgütün siyasallaşma çabası içinde olduğu, örgütün terör ve şiddetle gerçekleştiremediğini, aldığı destekle siyaset yoluyla yani partileşerek gerçekleştirmek istediği sıklıkla dile getirmiştir. Terör Örgütü PKK Terör Örgütü, ayrılıkçılığı ve bölücülüğü amaçlayan bir Kürt milliyetçiliğini ateşlemiş; bu maksatla bir Kürt devletin kurulmasını hedeflemiştir. Bu bakımdan, AB içindeki bazı güç odaklarının ve birtakım devletlerden de destek

²⁰ Beşe, E. Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları, 2002.

²¹ Kalaycı, *Türkiye-AB İlişkileri Bağlamında Almanya'nın Kürt ve PKK Terör Örgütü Politikası*, ed. Hande Ortay, (İstanbul: Cinius Yayınları, 2021), 83.

görmektedir. AB'nin, komisyon raporlarında bu konuya atıf yapılarak, ciddi sorunlar olduğu ileri sürülmüştür. Örneğin, AB komisyonunun 1998 tarihli Türkiye hakkındaki ilerleme raporunda "ayrılıkçılığı ve terörü savunmamak" koşuluyla Kürt kültürel kimliğinin bir şekilde tanınması istenmiştir. 1990 tarihli Kopenhag belgesinde, ulusal azınlıkların kendi etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerini koruma, geliştirme ve ulusal azınlıkların anadillerini özgürce kullanmalarına imkân sağlanması, azınlıklara kendi anadillerinin öğretilmesi, resmi merciler nezdinde mümkün olduğu ölçüde anadillerinin kullanımını sağlayacak önlemlerin alınması ve eğitim kurumlarının sorumlu olduğu konular arasında geçmektedir. PKK Terör Örgütü, AB'ye Türkiye'nin giriş süreci ile birlikte konuyu sözü edilen konularda suiistimal etmiş, azınlık olduğu iddiasıyla kendilerini Kopenhag Kriterleri ile eşdeğer tutma çabası içerisine girmiştir. AB'nin, 21-22 Haziran 1993'de düzenlenen Kopenhag Zirvesinde üye olmak isteyen ülkeler için kararlaştırdığı kriterler arasında, istikrarlı kurumlar, demokrasinin eksiksiz uygulanması, hukuk devleti ilkesine uyum, insan haklarının korunması, azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunması, piyasa ekonomisinin uygulanması ile birlik içindeki ülkelerin rekabete dayanıklı hale getirilmesi ile AB'nin politik, ekonomik ve para birliği kararlarının kabul edilmesini isteyerek, aday ülkelerin tümünden üyelik için demokratik normlara uygun anayasal ve kurumsal yapısal değişikliklerin gerçekleştirilmesi istenmiştir.²² Bununla amaçlanan Türkiye Cumhuriyeti devletinde, Kürtlerin azınlık statüsüne getirilerek, etnik ayrımcılığın önü açılmak istenmiştir. Dolayısıyla örgütün yıllarca ve halen sürdüğü silahlı saldırıların ve kanlı eylemlerinin sona erdirilmesinin sorunun tanınmasından geçtiğini gerekçe sunarak tavizler koparılmak istenmiştir.²³ Bu maksatla, KCK yürütme konseyi başkanı, ateşkes kararına ilişkin düzenlediği basın toplantısını yayımlayan Fırat Haber ajansının haberinde, Kürt sorununun çözümü ve demokratik sürecin başlatılması amacıyla ateşkes ilan edildiği kaydedilmiştir.

9. PKK Terör Örgütü'ne Destek Çıkan Avrupa Siyasi Partileri ve Diğer İlişkiler

Başta Almanya, İsveç olmak üzere pek çok Avrupa ülkesindeki Sol Siyasi Parti ve siyasetçilerinin bölücü Terör Örgütü PKK Terör Örgütü'ne genel yaklaşımı bölücülük ve sömürge yaratma politikaları üzerine şekillenmektedir. Sosyal Demokrat Parti (SPD), Yeşiller, Liberal Partilerin konuya yaklaşımları bölücü ideolojiyi yaşatmak ve diri tutmak

²² Serxwebun, 68.

²³ Öcalan, A., "Oligarşik Cumhuriyet Gerçeği", (Serxwebun, 1999), 68-77.

üzerine şekillenmiştir. Pek çok Avrupa ülkesinde sol tandanslı veya akımlı siyasi parti ve siyasetçilerin neredeyse büyük çoğunluğu ABD'ye bağıllık üzerinedir. Özellikle Sol Parti politikalarının genel olarak tüm Avrupa ülkelerindeki politikası ABD politikaları ve NATO yanlısıdır.

Almanya'da AfD, Fransa'da Le Pen, İtalya'da Başbakan Meloni'nin başını çektiği İtalya'nın Kardeşleri (FdI) Partisi, Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) ile Milliyetçiler ve Muhafazakâr partiler, hegemonyacı ve sömürgeci anlayışlara daha mesafeli tutum takınmaktadırlar. Gerçekleşen son seçimlerde bu partilerin, özellikle tabanı olmadıkları seçim bölgelerinden yüksek oy çıkartmaları bunun bir göstergesidir. Küreselleşmeden itibaren daha da belirginleşen Avrupa siyasi akımlarında rol değişiklikleri sömürgecilik ve bölücülük saldırısının güçlenmesinde etkili olmuştur. Avrupa'da var olan Türk karşıtlığı şimdilerde İslamofobi üzerinden ele alınsa da özünde yüzlerce yıllık Türk karşıtlığı ve özellikle 15 Temmuz 2016 sonrası Avrupa ülkelerine kaçan Fetöcülerin de azdırdığı Türkiye düşmanlığı oldukça diri tutulmaya çalışılmaktadır. Bu noktada PKK Terör Örgütü-FETÖ himayeci ve savunucuları, soykırım iftiracıları, PKK Terör Örgütü ve ilişkili olduğu derneklere getirilen yasakların kaldırılması ve bunlara fonların/finansın sağlanması noktasında Sol Parti, Sosyal Demokratlar, Yeşiller, Liberaller Partilerin Kolektif destek ve çalışmaları hemen her gün açık kaynaklara yansımaktadır. Özellikle Almanya'da gerçekleşen son genel seçimlerden 18 Türk kökenli siyasetçilerin vekil seçilmiş olması, ülkede yaşayan Türklere ve Türk kamuoyuna yönelik pozitif bir sonuç gibi gösterilmiştir. Oysa seçilen bu vekillerin hepsi de Alman devletinin milli çıkarlarına bağlı oldukları, Alman devletinin ali menfaatlerine yönelik politika yaptıkları hatta şimdilerde Tarım Bakanı olan Yeşiller Partisinden Cem Özdemir'in, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi AİHM kararlarına aykırı hareket ederek sözde Ermeni Soykırımı yalanını tek başına parlamentoya taşıdığı en bilinen örnektir.

Yukarıda bahsi ve isimleri geçen siyasi parti ve siyasetçilerin kolektif çalışmalarından biri de AABF (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu) gibi Alevi derneklerine ve İslam dışı Alevilik için çağrı yapmakta; Orient Enstitüsü ile koordineli çalışmalar yürütmektedirler. Orient Enstitüsü yani Şarkiyat Enstitüsü müdürü ve Türkiye'ye girişi yasak olan Udo Steinbach ile İlahiyatçı Tessa Hoffmann'ın Türk akademisine yönelik çalışmaları oldukça önemlidir. Çalışmalarının Türkiye ayağında Çorum, Kahramanmaraş ve Sivas bölgeleri yer almakla birlikte; Almanya başta olmak üzere Avrupa Alevi

dernekleri ve Kürdistan Alevileri ismiyle yapıların kurulmasında da öncülük etmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye'ye ve İslam dinine karşı Avrupa'da düşmanca cephe alınmış, Mustafa Kemal Atatürk'ten ve Türk Bayrağından arındırılmış Alevi dernekleri, Batı taraftarları, Cumhuriyet ve Türkiye karşıtı tüm oluşum, dernek, vakıf ve STÖ ile siyasi partiler; Bölücü Terör Örgütü ile birlikte kolektif bir saldırının içindedirler. Şüphesiz bu kolektif saldırının Türkiye ayağı da vardır. Özellikle Akademiden pek çok isim, fonlandığı ülke ve kolektif oluşumdan destek alarak yine kendileri tarafından seçilen genç beyinleri ya himayelerine alarak eğitmekte ya da Türkiye'de devşirme ve misyonerlik faaliyetlerinde kullanılmaktadırlar. Özellikle sosyal medya mecralarında bunların örnekleri günden güne çoğalmaktadır. Sıkça kullandıkları tanım/kavramlar arasında "Türkiyelilik", "Türkçe konuşanlar", "Yerli Halk" öne çıkmaktadır. Bu tanım/kavramlar, 1990'lı yıllardan itibaren Avrupalı siyasetçiler ve bölücü örgüt lideri tarafından sıklıkla kullanılmıştır.

10. PKK Terör Örgütü'nün Avrupa Finans Kaynakları

PKK Terör Örgütü ve yan kuruluşlarının Avrupa'daki en önemli ekonomik faaliyetlerinin başında bağış toplamak için yapılan organizasyonlar gelir. Bu organizasyonlarda katkı miktarı bağışçının yıllık gelirine göre belirlenir. Orta gelirli Kürt ailelerden birkaç yüz avro, gelir seviyesi yüksek ve başarılı iş adamlarından birkaç bin avro bağış yapmaları istenir. Terör Örgütünün bağışlardan elde ettiği gelirin son 10 yılda üç kat arttığı kaydedilmektedir. Örgüt, sadece 2019 yılında Almanya'da düzenlediği bağış kampanyasından 16 milyon avronun üzerinde para toplamış; Avrupa'daki toplam bağış geliri 25 milyon avronun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Toplanan paraların bir kısmı mali destek için PKK Terör Örgütü bağlantılı birimlere aktarılırken (Bundesministerium des Innern, 2019) bir kısmı da örgütün Avrupa, Türkiye ve Ortadoğu'daki uzantılarını finanse etmek için kullanılmaktadır. Terör Örgütü ayrıca dernek üyelik ücretlerinden, medya yayınları ve etkinliklerden de gelir sağlamaktadır.²⁴

PKK Terör Örgütü'nün kuruluşundan itibaren en büyük gelir kaynağı ise uyuşturucudur. 2019 yılı 'Avrupa Uyuşturucu Pazarları Raporu'na göre, 2017 yılı verilerine dayalı olarak yapılan tahminlerde Avrupa perakende uyuşturucu piyasasının minimum değeri 30 milyar avro'dur. Bu piyasanın; %39'unu esrar, %31'ini kokain, %25'ini eroin, %5'ini

²⁴ Kalaycı, "Örselenmiş Devlet: Japonya ve Terörizm,".

amfetamin tipi uyuşturucular (Amfetamin, Met amfetamin ve ecstasy) oluşturmaktadır. 2021 Avrupa Birliği Ağır ve Organize Suç Tehdit Analizi Raporuna göre suç şebekelerinin %38'i uyuşturucu ticareti ile ilişkilidir.²⁵ Sahip olduğu küresel hacim uyuşturucu piyasasını sadece organize suç grupları için değil aynı zamanda terör örgütleri için de çok çekici kılmaktadır. Terör örgütleri de tıpkı organize suç grupları gibi uyuşturucu kaçakçılığı içerisinde yer almaktadır. Bu süreçte terör örgütlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin yanında organize suç grupları ile stratejik ortaklıklar kurarak hareket ettiği durumlara da rastlanır. Örneğin; istikrarsız bir bölgede uyuşturucu sevkiyatı yapmak isteyen bir organize suç grubu o yerde kontrolü olan bir Terör Örgütünden silah, mühimmat, sahte belge vb. sağlama karşılığında destek alabilir. Hiç şüphesiz, dünya genelindeki terör örgütlerinde olduğu gibi ülkemizde faaliyet gösteren PKK Terör Örgütü/ KCK, DHKP/C, TKP/ML ve FETÖ terör örgütlerinin de uyuşturucu kaçakçılığı ile yakın ilişkisi söz konusudur. PKK Terör Örgütü'nün uyuşturucudan gelir elde etme yöntemi; eroin üretimi, uyuşturucu tacirlerinin sınır ötesi topraklarından geçen mallarından vergi alması ve Avrupa'da eroin piyasalarının önemli bir bölümünü kontrol etmesidir. Afganistan'dan Avrupa'ya uzanan uyuşturucu trafiğinin güzergâhını kontrol eden örgüt ayrıca Avrupa genelinde bu uyuşturucunun son kullanıcıya dağıtımını sağlayan yapıların başında gelmektedir.²⁶ Bu yasa dışı ticaretin her aşamasında yer alan PKK Terör Örgütü, uyuşturucu kaçakçılığından komisyon alma, uyuşturucu kaçakçılığını ve uyuşturucunun Avrupa'daki dağıtımını koordine etme ve uyuşturucudan elde edilen geliri aklama şeklinde sıralanabilecek geniş bir ağı kontrol etmektedir. PKK Terör Örgütü'nün bir diğer önemli gelir kaynağı ise Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde kurulan dernekler aracılığıyla topladığı bağışlardır. Bunlar dışında düğün törenlerinde de bir bağış kutusu konularak hem katılımcılardan hem de düğün sahiplerinden örgüt için para toplanmaktadır. PKK Terör Örgütü'nün söz konusu faaliyetlerinde en etkili iki yapı "Uluslararası Kürt İş adamları Birliği" (KARSAZ) ve "Kürdistan Kızılayı"dır (Heyva Sor). Heyva Sor adlı sözde kuruluş, 2016 yılında Almanya'da, örgütle bağlantılı olduğu ve topladığı paraları örgüte aktardığı tespit edilmiş ve yasaklanmıştır. Ancak 2016 yılında yasaklanan sözde "Kürt Kızılayı" HEV-KOM adı altında Almanya'nın Duesseldorf

²⁵ European Parliament, "Report", 2022.

²⁶ Avrupa Uyuşturucu Raporu. Trendler ve Gelişmeler, Lizbon: Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, 2022.

şehrinde faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir.²⁷ PKK Terör Örgütü, finansman faaliyetlerini ve para transferini daha sistemli bir şekilde denetlemek amacıyla 2001’de KARSAN’ı kurmuş; kara para aklama dâhil birçok yasa dışı finansal aktivite yürütmektedir. Tüm bu faaliyetlerden toplanan paralar PKK Terör Örgütü’nün önemli bir unsuru olan ekonomik ve mali büro (EMB) tarafından taksim edilmektedir. Terör Örgütünün organizasyon birimi hem PKK Terör Örgütü bölgelerinin gelir-giderlerinin kontrolünden hem de Avrupa para sirkülasyonunun koordinasyonundan sorumludur. PKK Terör Örgütü’nün en önemli finans kaynakları: Uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen gelirler, PKK Terör Örgütü’ne müzahir dernek, vakıf ve diğer oluşumlarla bu oluşumlar üzerinden bağış adıyla toplanan paralar, Zorlama, baskı ve tehditle haraç toplama yoluyla elde edilen gelirler, İnsan kaçakçılığı, fuhuş ve göçmen kaçakçılığı yoluyla elde edilen gelirler, Adam kaçırma ve alıkoyma yoluyla elde edilen fidye gelirleri, Medya aracılığıyla elde edilen gelirler, Silah kaçakçılığından elde edilen gelirler olmak üzere sıralanabilir.²⁸

11. Şemsiye Örgüt olarak PKK Terör Örgütü’nün Kolektif Yapılanma ve Faaliyetleri

Ortadoğu’da birlikte çalıştığı yerel örgütler vasıtasıyla güvenli ve kalıcı bir alan edinme peşinde olan tek örgüt el-Kaide ve bağlı yandaş örgütler değildir. ABD, AB, pek çok ülke uluslararası kuruluşun Terör Örgütü olarak kabul ettiği PKK Terör Örgütü de sadece PKK Terör Örgütü-YPG-SDF-PYD-YPJ- SDG-HDBH-HPG-KCK-PJAK-TAK-YBŞ değil, aynı zamanda Türkiye’de minimize olmuş olsa da bölge ülkelerinde ve Avrupa ülkelerinde PKK Terör Örgütü şemsiyesi altında faaliyet gösteren MLKP, DHKP-C gibi radikal sol örgütlerle de kolektif terör eylemlerinde ve iş birliğindedir.

Bölücü örgüt lideri Öcalan’ın 1999’da yakalanmasından sonra istikrarlı ve tedrici bir dönüşüm süreci içerisine giren PKK Terör Örgütü, özellikle 2002 yılından bugüne dek geçen sürede yeni bir terör ağı yapılanmasına gitti. Bu bağlamda PKK Terör Örgütü birçok örgütün üzerinde şemsiye yapı konumuna geldi. PKK Terör Örgütü’nün bu konuma gelmesinde ve stratejisini izleyebilmesini sağlayan temel faktör örgütün Suriye, Irak ve İran gibi ülkelerde 2002 öncesine kaydırılan varlığı etkili olmuştur. Suriye

²⁷ Kalaycı, “Örselenmiş Devlet: Japonya ve Terörizm,”.

²⁸ Kalaycı, “Örselenmiş Devlet: Japonya ve Terörizm,”.

rejiminin PKK Terör Örgütü'ne olan desteği, Esad ailesinin, özellikle Baba Esad dönemi ve Rıfat Esad'ın PKK Terör Örgütü'ne Kuzey Suriye'de ve Suriye güvenlik güçlerinin kontrolünde eğitim imkânı tanımayı bir devlet politikası olarak benimsemiştir. Özellikle Fransa merkezli Avrupa yapılanmasında Şam rejimi etkili olmuştur. PYD 2003 yılında PKK Terör Örgütü tarafından kurulduğunda Suriye toprakları örgüt için aşına olmadıkları bir yer değildi. PKK Terör Örgütü-PYD ilişkisi PKK Terör Örgütü'nün PYD'yi kurduğu andan ibaret değildir. PYD'nin silahlı kanadının oluşabilmesi PKK Terör Örgütü sayesinde oldu. YPG militanları PKK Terör Örgütü, PYD, YPG, YPJ ve PJAK arasında bir fark görmediklerini açıkça ifade etmektedirler. Söзде IŞİD ile mücadele adı altında özellikle Avrupa ülkelerinde faaliyet yürüten aşırı radikal sol örgüt ve yapılanmalardan YPG saflarına katılan; ölmeden ülkesine giden militanların verdikleri ifadeler de benzerlik taşımaktadır. YPG ve PKK Terör Örgütü veya PKK Terör Örgütü ve PJAK gibi diğer kolları arasında kullanılan isimler dışında ciddi bir örgütsel ve operasyonel farklılık bulunmamaktadır.

PKK Terör Örgütü'nün şemsiye örgüt yapılanma stratejisi, örgütün yetkilerini ve etki alanını tamamen kollarına devretmesi anlamına gelmiyor. El-Kaide'nin Usame Bin Laden'in 2011 yılında öldürülmesinin ardından merkezi yapısının önemini kısmen korumaya devam etmesi gibi, PKK Terör Örgütü örneğinde de halen çok güçlü bileşenlerden oluşan bir yapı vardır. Örgüt, bu stratejisiyle Türkiye ve Ortadoğu'nun ötesine geçen ulus aşırı vizyonunda herhangi bir değişikliğe yol açmamakta; aksine, Batılı anarko-sosyalistlerin ve farklı çizgilerden sosyalistlerin de katılımıyla ulus aşırı hırslarını büyütülmüştür. PKK Terör Örgütü/PYD saflarında başta IŞİD olmak üzere TSK ve ÖSO'na karşı savaşılan fakat silahlı eğitimleri, şiddet deneyimleri, suç bağlantıları ve radikal fikirleriyle Batıya er ya da geç dönecek olan birçok Marksist ve anarşist devrimci bulunmaktadır. Suriye'nin kuzeyi suça bulaşmış, silah eğitimi almış ve radikalleşmiş militanlar arasında çok farklı ulus aşırı bağlantıların ve tanışıklıkların oluşturulduğu bir yer haline gelmiştir. PKK Terör Örgütü'nün Avrupa'daki aşırı-sol gruplarla tarihsel bağ ve ilişkileri düşünüldüğünde, Avrupa'ya dönen yabancı savaşçıların ülke güvenliği ve uluslararası düzen açısından tehlikeli olmaya devam edeceklerdir. Yunanistan'da terör faaliyetlerinde bulunan, son olarak Yunanistan eski Başbakanı'na bombalı saldırı düzenleyen, Yunanistan'a döndüklerinde Suriye'de öğrendikleri şehir savaşını uygulayacaklarını söyleyen ve Avrupa'nın diğer yerlerinde de eylem alanlarını

genişletmek isteyen bu tür marjinal terör gruplarına da açık destek belirten anarşist hareketlere Suriye'nin kuzeyinde alan tanınması ve eylem kabiliyetlerinin bu şekilde artmasına imkan tanınması orta ve uzun vadede Avrupa güvenliği açısından büyük riskler barındırmaktadır. Büyük çoğunluğunun NATO üyesi ülkelerden gelen bu yabancı terörist savaşçıların bir NATO üyesi ülkeye karşı, artık ulus aşırı ve şemsiye örgüt konumuna gelmiş bölücü örgüt ve bileşenleri yanında o NATO üyesini ve vatandaşlarını hedef almaları NATO ve Batı ittifakı için de yeni bir büyük kriz yaratacaktır. İşte bu durum, kolektif terör ve terörizmin şimdilik ülkemize yönelik eylemlerde bulunduklarını gösterse de ileride bu kolektif örgütlenme ve terör eylemlerinin Batı ülkelerini tehdit etmeyeceği anlamına gelmez.

Bölücü Terör Örgütü PKK Terör Örgütü'nün faaliyetleri ve bu faaliyetlere sağlanan uluslararası destek, yalnızca Türkiye'nin iç güvenliğini tehdit etmekle kalmamış, aynı zamanda bölgesel ve küresel güvenlik dinamiklerini de derinden etkilemiştir. PKK Terör Örgütü'nün, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde, devletler arası ilişkilerde bir araç olarak kullanılmaya başlanması, örgütün stratejik hedeflerini ve faaliyet alanlarını genişletmiştir. PKK Terör Örgütü'nün destek bulduğu ülkeler, çoğu zaman terörle mücadeledeki uluslararası standartlardan sapmış ve örgüte yönelik verilen desteğin gerekçeleri farklı olmuştur.

SONUÇ

PKK Terör Örgütü, sadece bir Terör Örgütü olmanın ötesine geçmiş ve bölgesel bir aktör olarak küresel güçlerin stratejik hesaplarına dahil olmuştur. Türkiye'nin güvenliği için oluşturduğu tehdit, aynı zamanda PKK Terör Örgütü'nün destek bulduğu ülkelerin stratejik çıkarlarını koruma amacına hizmet etmiştir. PKK Terör Örgütü'nün faaliyet gösterdiği coğrafyalarda, yerel yönetimlerin zaaflarından veya bölgesel çatışmaların çıkmazlarından faydalanarak, örgüt hem kendi gücünü pekiştirmiş hem de bölgesel dinamiklere müdahale etme fırsatı elde etmiştir. Bu da PKK Terör Örgütü'nü, Türkiye için yalnızca bir terörist tehditten çok, bölgesel ve küresel güvenlik politikalarını etkileme potansiyeline sahip bir aktöre dönüştürmüştür.

PKK Terör Örgütü'nün destek bulduğu ülkeler, örgütün stratejik hedeflerine ulaşmasına çeşitli yollarla yardımcı olmuşlardır. Bu ülkeler, bir yandan PKK Terör Örgütü'nün ideolojik duruşunu ve siyasi söylemini paylaşıırken, diğer yandan örgütle olan ilişkilerini belirli ulusal çıkarlar doğrultusunda şekillendirmişlerdir. Örneğin, Avrupa Birliği ülkeleri, Türkiye ile olan diplomatik ilişkilerinde PKK Terör Örgütü'nü terörist bir örgüt olarak tanımlarına rağmen, örgütün Avrupa'daki siyasi ve sosyal ağlarına göz yummuş, hatta bu ağların varlığını sürdürübilmesine olanak sağlamıştır. Bu, PKK Terör Örgütü'nün stratejik hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynamış ve örgüt, Batı dünyasında kendine bir alan bulmuştur. ABD, PKK Terör Örgütü'nü Suriye'deki bazı Kürt gruplarıyla olan ilişkileri üzerinden dolaylı bir müttefik olarak görmüş, bu da PKK Terör Örgütü'nün uluslararası meşruiyet kazanmasına neden olmuştur. Ancak PKK Terör Örgütü'nün destek bulduğu ülkeler arasındaki ilişkiler, zaman içinde bölgesel ve küresel denklemlere bağlı olarak değişiklik göstermiştir. Örneğin, Rusya ve ABD gibi süper güçler, zaman zaman PKK Terör Örgütü'nü kendi stratejik çıkarları doğrultusunda kullanmış, ancak bu ilişkilerdeki belirsizlik ve karşılıklı çıkar çatışmaları, PKK Terör Örgütü'nün faaliyetlerinin devamını zorlaştırmıştır. Örgütün destek aldığı ülkeler, ulusal çıkarlarını koruma amacı güderken, PKK Terör Örgütü'nün Türkiye'ye karşı kullandığı yöntemlerin ve eylemlerin, bu ülkelerin dış politikalarında zaman zaman istenmeyen gerilimlere yol açtığı da gözlemlenmiştir. PKK Terör Örgütü'nün mevcut durumu, bölgesel ittifakların ve çıkar ilişkilerinin evrimine paralel olarak şekillenmiş ve uluslararası düzeyde büyük bir çatışma potansiyeli taşıyan bir konu haline gelmiştir. Özellikle 2000'li yıllarda, ABD'nin Suriye'deki PYD/YPJ gibi PKK Terör Örgütü

bağlantılı gruplarla kurduğu iş birliği, Türkiye için ciddi bir güvenlik sorunu oluşturmuş ve bölgesel denklemlerde büyük bir değişim yaratmıştır. Türkiye'nin, PKK Terör Örgütü ve bağlantılı örgütlerin Suriye'deki faaliyetlerine karşı mücadelesi, sadece askeri değil, aynı zamanda diplomatik, ekonomik ve politik boyutlarda da bir mücadeleye dönüşmüştür. Türkiye'nin güvenliği, yalnızca sınırlarında değil, aynı zamanda komşu ülkelerdeki gelişmelerin etkisiyle de tehdit altına girmektedir. Bu durum, Türkiye'nin dış politikasının hem bölgesel hem de küresel düzeyde yeniden şekillenmesine yol açmıştır.

Sonuç olarak, PKK Terör Örgütü'nün sadece bir Terör Örgütü değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel güçlerin çıkar çatışmalarının bir yansıması olarak kullanıldığı bir aktör olduğu gerçeği, Türkiye'nin güvenlik politikalarını, iç politika stratejilerini ve dış ilişkilerini derinden etkilemiştir. Türkiye'nin PKK Terör Örgütü ile mücadelesi, sadece iç güvenlik meselesi olarak kalmamış, aynı zamanda uluslararası ilişkilerdeki stratejik bir öncelik haline gelmiştir. PKK Terör Örgütü ve ona verilen destek, Türkiye'nin ulusal güvenlik politikalarının şekillendirilmesinde önemli bir faktör olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin terörle mücadele stratejilerinin yanı sıra, dış politikasını daha dinamik, esnek ve proaktif bir şekilde geliştirmesi, uluslararası ilişkilerdeki rolünü güçlendirecek ve PKK Terör Örgütü'nün uluslararası destek ağlarını zayıflatacaktır.

KAYNAKÇA

- Ammann, B. Kurden in Europa: Ethnizität und Diaspora. Münster: LIT Verlag, 2000.
- Devlet Güvenlik Mahkemesi. Sanık Abdullah Öcalan Davası Gerekçeli Kararı, Esas No: 1999/21 Karar No: 1999/73, Cumhuriyet Savcılığı Esas No: 1997/271, 1999.
- Arte TV. Verfolgung Kurdischer Medien: Der Komplize in Europa, 2018.
- Avrupa Uyuşturucu Raporu. Trendler ve Gelişmeler. Lizbon: Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, 2022.
- Barobirlik. DTP'li 56. Başkana PKK Terör Örgütü Davası Açıldı, 2022.
- BBC Türkçe. ROJ-TV Kapatma Davasında Karar Açıklandı, 2012.
- Beşe, E. Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları. Ankara: Seçkin Yayınları, 2002.
- Bundesamt für Verfassungsschutz (BfV). Arbeitspartei Kurdistan. Kurdische Asylbewerber Daten, 2023.

Blau, O. Die Stämme des Nordöstlichen Kurdistan. Reisen im Orient, Vom Urumia-See nach den Wan-See, 1858-1863. Berlin.

Bundesministerium des Innern. Verfassungsschutzbericht 2019. Berlin: Bundesministerium des Innern, 2019.

Campanili, M. G. Storia della Regione del Kurdistan et delle Sette Religione Ivi Esistenti. Napoli, 1818. Akt. Şimşir, B., 2007.

Cernik, J. Technische Studien der Expedition durch die Gebiete des Euphrat und Tigris. Gotha, 1876. Akt. Şimşir, B., 2007.

Deutsche Bundestag. Giftgaseinsätze der Irakischen Regierung gegen die im Irak Lebenden Kurden. Bonn: Thenee Druck KG, 1988.

European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Avrupa Uyuşturu Raporu: Trendler ve Gelişmeler. Lizbon: EMCDDA, 2022.

European Parliament. Report, 2022.

Federal Almanya Anayasayı Koruma Teşkilatı. Verfassungsschutzbericht 2022. Berlin: Bundesministerium des Innern, 2022.

Federal Office for the Protection of the Constitution. Bericht des Bundesamtes für Verfassungsschutz 2016. Berlin: Bundesministerium des Innern, 2016.

Federal Office for the Protection of the Constitution. Internal Intelligence Report 2022. Berlin: Bundesministerium des Innern, 2022.

German Ministry of the Interior. ROJ-TV'nin Almanya'da Yayın Yapmasının Yasaklanması. Berlin, 2008.

Hammer. "Über die Kurdische Sprache und ihre Mundarten aus den Reisebeschreibungen Evliyas." Wien, 1814. Akt. Şimşir, B., 2007.

Justi, F. Kurdische Grammatik. St. Petersburg, 1880. Akt. Şimşir, B., 2007.

Kalaycı, Ö. Türkiye-AB İlişkileri Bağlamında Almanya'nın Kürt ve PKK Terör Örgütü Politikası. Ankara: Çıkrık Yayınları, 2019.

Kalaycı, Ö. Türkiye-AB İlişkileri Bağlamında Almanya'nın Kürt ve PKK Terör Örgütü Politikası. (Edt. Hande Ortay). İstanbul: Cinius Yayınları, 2021.

Kalaycı, Ö. Devlet Terörü ve Devlet Destekli Terörizm. İstanbul, 2023.

Kalaycı, Ö. Örselenmiş Devlet: Japonya ve Terörizm, 2024.

Kalaycı, Ö. Kürtçülüğün ve Bölücü Terör Örgütünün Avrupa Yapılanması, 2024.

Kalproth. Various Studies on Kurdish. Wien, 1808. Akt. Şimşir, B., 2007.

- Kowalevski, E. de. Les Kurdes et les Yezidis. Bruxelles, 1890. Akt. Şimşir, B., 2007.
- Milliyet. ROJ-TV Krizi, 2022.
- Moltke, H. V. Briefe über Zustände und Begebenheiten in der Türkei aus den Jahren 1835-1839. Berlin, 1841.
- Moltke, H. V. Türkiye'deki Durum ve Olaylar Üzerine Mektuplar (1835-1839). Çev. H. Örs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1960.
- Niebuhr, C. Reisebeschreibung nach Arabien und Anderen Umliegenden Ländern. Kopenhag, 1766/1774.
- Ortay, H. ve Kalaycı, Ö. PKK Terör Örgütü'nün Siyasallaşma Çabaları: Almanya-İsveç Örneği. İstanbul: Cinius Yayınları, 2022.
- Öcalan, A. Oligarşik Cumhuriyet Gerçeği. Serxwebun, 1999.
- Puchstein, O. Bericht über Reise in Kurdistan, 2007.
- Serxwebun. Serxwebun, 1999.
- Şimşir, B. British Documents on Ottoman Armenians I, 2007.
- Tacar, P. Y. Terör ve Demokrasi. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999.
- Van Bruinessen, M. Transnational Aspects of the Kurdish Question. Floransa: European University Institute, 2000.
- Von Moltke, H. Briefe über Zustände und Begebenheiten in der Türkei aus den Jahren 1835-1839, 1841.
- Von Moltke, H. Türkiye'deki Durum ve Olaylar Üzerine Mektuplar (1835-1839). Çev. H. Örs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1960.

Etik Beyan / Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s)

Hande ORTAY

Finansman / Funding

Yazar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder.

The author acknowledges that received not external funding support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

The author declares that he have no competing interests.